

KULTURUTSKOTTETS UTLÅTANDE 22/2010 rd

Statsrådets redogörelse: Ett produktivt och nyskapande Finland — Digital agenda för åren 2011—2020

Till kommunikationsutskottet

INLEDNING

Remiss

Riksdagen remitterade den 30 november 2010 statsrådets redogörelse: Ett produktivt och nyskapande Finland — Digital agenda för åren 2011—2020 (SRR 10/2010 rd) till kommunikationsutskottet för beredning och bestämde samtidigt att kulturutskottet ska lämna utlåtande om ärendet till kommunikationsutskottet.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- konsultativ tjänsteman Taru Rastas och konsultativ tjänsteman Markku Tuhkanen, kommunikationsministeriet
- direktör Jukka Liedes, utvecklingschef Jouni Kangasniemi och undervisningsråd Merja Lehtonen, undervisnings- och kulturministeriet
- undervisningsråd Kaisa Vähähyypä, Utbildningsstyrelsen
- direktör Olli-Pekka Heinonen och chef för juridiska ärenden Katri Olmo, Rundradion Ab
- professor Pekka Neittaanmäki, Jyväskylän universitet
- jurist Pekka Heikkinen, Nationalbiblioteket
- direktör för enheten för kultur- och samhällsvetenskaplig forskning Pirjo Hiidenmaa, Finlands Akademi
- verkställande direktör Hannu Marttila, Gramex ry

- verkställande direktör Pekka Rislakki, Kopioisto ry
- projektdirektör Lauri Kaira, Luovan työn tekijät ja yrittäjät Lyhty ry
- sakkunnig Olavi Arra, Undervisningssektorns Fackorganisation rf
- ombudsman Stiina Laakso, Suomen Audiovisuaalisen Alan Tuottajat SATU ry
- sakkunnig Kurt Torsell, Finlands Kommunförbund
- juridisk chef Mika Enäjärvi, Tietoliikenteen ja tietotekniikan keskusliitto FiCom ry
- direktör, juridiska ärenden Satu Kangas, Mediernas Centralförbund rf.

Dessutom har skriftligt utlåtande lämnats av

- Rådet för Yrkeshögskolornas Rektorer ARENE
- Finlands universitet UNIFI rf
- Nationella audiovisuella arkivet
- Statens filmgranskningsbyrå
- Statens konstmuseum
- Finlands Näringsliv EK
- Av-tuottajien tekijänoikeusyhdistys Tuotos ry
- Musiikkituottajat — IFPI Finland ry
- Finlands Gymnasistförbund rf
- Finlands Ungdomssamarbete — Allians rf
- Teosto r.y.
- pedagogie doktor, professor Marja Kankaanranta.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Motivering

Allmänt

Utskottet framhåller att it-samhällets utveckling är en omfattande samhällelig omvälvning, där it- och mediekunskaper utgör ett slags medborgerlig kompetens som krävs för att man ska klara sig i samhället. En av de största riskerna för jämlikheten är att medborgarna antingen har eller inte har digital kompetens, och det kan leda till en ny typ av utanförskap. Vi måste försöka motverka ett digitalt gap mellan familjer och olika sociala grupper med hjälp av utbildning och jämna ut de skillnader som finns. Det krävs målmedvetet arbete för att lära ut och förbättra de färdigheter som behövs i it-samhället och extra satsningar inom allt från förskola till vuxenutbildning.

De insatser som görs i familjer och på bredare front i samhället för att skydda barn och unga mot skadligt innehåll är utslagsgivande för vår kapacitet att handla ansvarsfullt i den snabba utvecklingen i samhället. Utskottet behandlar för närvarande en proposition med förslag till översyn av lagstiftningen om bildprogram (RP 190/2010 rd), där målet är nationella lösningar för att skydda barn mot åtkomst till bildprogram. Fokus ligger på bl.a. mediekunskap och information till barnens vårdnadshavare och uppfostrare. Propositionen innehåller också ett förslag till en ny central för mediefostran och bildprogram, som utskottet länge har talat för. Framöver måste också det internationella samarbetet fördjupas, så att it-samhället i framtiden är tryggt för barn och unga.

Redogörelsen visar hur omfattande den samhälleliga utvecklingen är. Utskottet tar i det här utlåtandet upp vissa teman som ingår i dess ansvarsområde.

Utbildning i it-samhället

Utskottet ser det som viktigt att alla fortfarande har tillgång till bra utbildning i hemlandet på

lika villkor. Det är en stor utmaning att tillförsäkra alla medborgare möjligheter att få den kompetens i it och medier som de behöver i samhället och arbetslivet.

Utifrån en utredning bedömer utskottet att det fortfarande finns stora skillnader mellan olika skolor när det gäller att nyttiggöra informations- och kommunikationsteknik i undervisningen och som stöd för studierna. En del skolor och läroanstalter har inte kunnat dra nytta av nya pedagogiska handlingsmodeller eller metoder i någon större utsträckning. Eleverna och de studerande har relativt goda it-kunskaper, men det finns mycket rum för förbättringar när det gäller hur tekniken mångsidigt kan användas i studierna, vilka färdigheter eleverna får med tanke på arbetslivet och hur de tar ansvar för sin kommunikation med andra. Det är nödvändigt att skyndsamt nyttiggöra resultaten av projektet för informations- och kommunikationsteknik i skolans vardag.

Om it används flexibelt i undervisningen kan eleverna i mindre utsträckning behöva lära sig utantill och i stället koncentrera sig på att söka och tillämpa information. Dessutom är möjligheterna oändliga för undervisning och studier på distans var som helst. Ett bredare kursutbud möjliggörs också i de minsta skolorna i framtiden, om skolorna nätverkar och det finns bra e-läromedel och distansundervisning. Utskottet ser det som angeläget att ta vara på de omfattande möjligheterna att utveckla undervisningen genom it och att avdela tillräckligt med resurser för ändamålet. Stora extra satsningar i början kommer småningom att leda till en effektivare undervisning och besparingar.

It-undervisning i sig räcker ändå inte till för att eleverna ska kunna klara sig i arbetslivet, där användningen av it är övergripande och fortlöpan. It måste nyttjas inom all undervisning och inläring.

Alla utbildningsstadier måste få fungerande och kompatibel it-infrastruktur (hårdvara, programvara, nätuppkopplingar och tekniska stödtjänster). Det är ett viktigt mål som redogörelsen

ställer upp, att genom separata åtgärder se till att läroanstalter, bibliotek och offentliga service-ställen får tillräckligt snabba bredbandsuppkopplingar. Utifrån en utredning vill utskottet särskilt uppmärksamma en effektiv styrning av förbättringar och upphandling av it-infrastruktur till skolor och läroanstalter, så att nyttan av annat utvecklingsarbete inte går förlorad på grund av problem med kompatibilitet. Det är viktigt att hela landet får heltäckande och fungerande bredband med tanke på it-samhällets utveckling.

Sakkunniga har lyft fram tanken på att eleverna skulle få använda dator när de skriver prov efter kurser och i studentexamen. Utskottet framhåller att om detta ska kunna genomföras på lika villkor måste it bättre komma till användning i all undervisning och inlärn timer och alla studerande i hela landet måste tillförsäkras regionalt jämlika resurser för och undervisning i it. Men för närvarande finns det i landet exempelvis fortfarande gymnasier som bara har ett datorrum som är gemensamt med högstadiet. Efter utländsk förebild vill utskottet gärna se att man funderar igenom möjligheterna att ge varje studerande en bärbar dator eller liknande, så att alla de facto får chansen att lära sig använda dator.

Lärarnas it-färdigheter är en nyckelfråga för ett fungerande it-samhälle. Lärarna måste redan när de utexamineras ha goda kunskaper och färdigheter i hur man använder informations- och kommunikationsteknik i undervisningen och hur man lär ut mediekunskap. Det betyder att lärarstuderandena måste ha omfattande möjligheter att prova nya tekniska undervisningsmetoder och hjälpmedel under studietiden. Lärarutbildningsinstitutioner, övningsskolor och institutioner vid universitet på olika håll i landet måste ha modern it-utrustning att använda som garanterar en högkvalitativ undervisning.

Lärarna behöver individuella it-verktyg och tekniskt och pedagogiskt stöd. Dyr utrustning kommer inte till någon nytta om ingen kan underhålla och använda den. Här är det särskilt påkallat att uppmärksamma behovet av fortbildning för lärare och mer utbildningsresurser, så

att it-kompetensen blir heltäckande i all undervisning.

Användningen av e-läromedel måste öka för att kostnaderna för läroböcker ska gå ner. Siktet måste vara inställt på nya typer av material som ger eleven upplevelser och utvecklar tankeförmågan. E-läromedel och nya användarorienterade och interaktiva medier bör vara lättåtkomliga och tillgängliga.

Utskottet välkomnar varmt det mål som ställs i redogörelsen, att momsen på e-läromedel ändras så att den svarar mot beskattningen av tryckt material. Priset väger tungt när man siktar på lika möjligheter till inlärn timer i en allt mer datorstödd utbildning. Särbehandlingen av e-läromedel i beskattningen bör avvecklas på sikt.

Kulturellt innehåll och kulturella tjänster

När tekniska innovationer och möjligheter lanseras i stor omfattning är det en nyckelfråga att innehållet och tjänsterna håller hög kvalitet och är människonära. Finskiproducerat innehåll bör framhävas mer i utvecklingen av it-samhället. På så sätt kan man få fram och uppehålla serviceblock som får samhället att fungera bättre och gör att innovationer och nya produktiva sektorer uppkommer. Tyngdpunkten bör ligga på utvecklingen av finskiproducerat innehåll i kommunikationsbranschen.

Vid sidan av programmet SAde som nämns i redogörelsen är projektet för ett nationellt digitalt bibliotek, som startades 2008, ett av de viktigaste projekten som utvecklar innehåll och tjänster inom den offentliga förvaltningen. Som ett resultat av projektet kommer ett gemensamt kundgränssnitt för biblioteken, arkiven och museerna att öppnas 2012. Via gränssnittet kommer det viktigaste innehållet och tjänsterna att bli åtkomliga för alla. Dessutom skapar projektet förutsättningar för elektronisk långtidsförvaring av kulturellt material och dokument. Utskottet anser att projektet är ytterst viktigt. Utskottet upprepar sin etablerade ståndpunkt att det på det nationella planet är nödvändigt att försöka få fram ett system där finländskt kulturmaterial finns möjligast fritt tillgängligt på nätet.

Det behövs samarbete kring nya alternativa modeller för användning av material som omfattas av upphovsrätt samtidigt som upphovsrätten garanteras.

I redogörelsen uttrycker regeringen sin oro över att handlingsramen för nationell produktion av medieinnehåll blir allt snävare alltefter som det internationella medieutbudet ökar. Utskottet instämmer med det som sägs i redogörelsen om framtidsutsikterna för inhemsk produktion av medieinnehåll. Framöver blir det särskilt viktigt att utveckla produktionen av innehåll inom kreativa sektorer och e-kommunikation och se till livskraften för de här sektorerna.

Utifrån en utredning noterar utskottet att finansieringen av produktionen av finländskt medieinnehåll bör utvecklas med hjälp av sektorns egna förtjänstmodeller, incitament för finansiering på marknadsmässiga villkor och övrig finansiering och nya former av samfinansiering. På ett språk- och marknadsområde av Finlands storlek är det inte möjligt att ha en rik och varierad produktion av medieinnehåll utan offentlig finansiering. Den offentliga finansieringen behövs också som medfinansiering för att dra nytta av olika internationella finansieringsprogram och i vissa fall som enda möjliga finansiering av produktioner av hög kvalitet, för en liten publik eller på försök.

Rundradion spelar en mycket viktig roll i produktionen av finländskt medieinnehåll. Dess ekonomi bör säkras och därmed också dess roll som finansiär för och producent av inhemskt digitalt medieinnehåll. Samtidigt stärks den nationella produktionsstrukturen i hög grad.

Upphovsrätt

Den allt mer digitala omvärlden sätter press på utvecklingen av upphovsrättssystemet. Några sätt att få systemet att fungera bättre är att öka kännedomen om upphovsrätt, kapaciteten att nyttiggöra upphovsrätt och den upphovsrättsliga kompetensen. Hit hör också kompetens i avtalsfrågor. Utvecklingen av affärsmodeller bygger på avtalspraxis och lagstiftning. Vi måste se till att lagstiftningen inte sätter stopp för utveck-

lingen av avtalspraxisen och därmed affärsmodellerna.

Utskottet har behandlat upphovsrättsliga frågor i samband med flera ärenden (bl.a. KuUU 12/2010 rd — E 54/2010 rd, KuUU 6/2010 rd — U 63/2008 rd, KuUB 3/2008 rd — RP 76/2008 rd). Ett starkt upphovsrättsligt skydd är ett villkor för att allmänheten ska ha tillgång till högkvalitativa och varierade innehållsprodukter och tjänster. Samtidigt möjliggör det arbete för dem som tar fram, bearbetar och distribuerar medieinnehåll.

I sitt färskaste betänkande (KuUB 11/2010 rd) om redogörelsen om kulturens framtid (SRR 4/2010 rd) framhåller utskottet bl.a. att systemet med kompensationsavgift bör vidareutvecklas och ses över för att det ska stödja konstnärernas försörjning. När regeringen fattade sitt beslut om kompensationsavgifter den 16 december 2010 utvidgade den avgiften också till externa hårdiskar. Därmed förväntas inkomsterna i år vara omkring 20 procent högre än 2010. De kommer ändå inte att nå upp till genomsnittsnivån för tidigare år.

Utskottet har i flera sammanhang fäst avseende vid olovlig spridning av innehåll via datanät, alltså piratism. Om man inte lyckas få bukt med den olagliga spridningen finns det risk för att den europeiska innehållsproduktionen tynar bort. Det är nödvändigt att vidta effektivare åtgärder mot piratism. Kulturutskottet behandlar för närvarande en proposition med förslag till lagar om ändring av 60 a § i upphovsrättslagen och av lagen om dataskydd vid elektronisk kommunikation (RP 235/2010 rd).

Utskottet ser det som nödvändigt att fler åtgärder vidtas för att hindra s.k. nätpiratism och främja laglig användning av digitalt material.

De unga i it-samhället

Tekniken är i dag en väsentlig del av barnens vardag mycket tidigt i livet. För de unga är internet ett slags fjärde dimension vid sidan av skolan, hemmet och fritiden. Barn och unga har i regel en kapacitet att använda medier som är av helt annan kaliber än de vuxnas.

Utskottet ser det som mycket viktigt att de unga får en chans att påverka och delta, att verktyg för ändamålet tas fram och stärks och att de unga får information om verktygen. Utskottet välkomnar de projekt som nämns i redogörelsen för att ta fram miljöer för deltagande avsedda för unga.

Det är särskilt angeläget att satsa på kvaliteten i sociala nättjänster och nätmiljöer som tas fram för barn och unga. Enligt sakkunniga kan miljöerna bli attraktivare för unga om man prioriterar frivillighet, kapacitet och socialt perspektiv. Det är viktigt att väga in dessa aspekter när systemen planeras. För de unga är det viktigt att heltäckande medieutbildning tillhandahålls för barn och unga, deras föräldrar och vuxna som arbetar bland dem.

Forskning till stöd för it-samhället

För att kompetensen i it-samhälle och medier ska bli bättre krävs det satsningar och mer investeringar i utvecklingsarbete och stödjande forskning. Utskottet lyfter fram betydelsen av ikt-forskning och adekvat utbildning på området för att vi ska nå målen för utvecklingen i it-samhället.

Helsingfors den 28 januari 2011

I den avgörande behandlingen deltog

ordf. Raija Vahasalo /saml
vordf. Tuomo Hänninen /cent
medl. Outi Alanko-Kahiluoto /gröna
Paavo Arhinmäki /vänst
Merikukka Forsius /saml
Timo Heinonen /saml
Ilkka Kantola /sd
Sampsa Kataja /saml

Det är av största vikt att utveckla resurser och redskap för att öka medvetenheten om de omfattande möjligheterna att använda teknik i lärande och undervisning och för att uppmuntra lärare att tillämpa tekniken innovativt. Bland annat vid Jyväskylä universitet har forskningsresultat nyttiggjorts för att ta fram material och tillämpningskoncept som lämpar sig för undervisning och lärande. Det arbete som utförs inom Utbildningsstyrelsens projekt för att samordna och utveckla inlärningsmiljön spelar en viktig roll när det gäller att sammanställa ny information och göra informationen tillgänglig för undervisningen.

Det är av väsentlig betydelse att utvecklingsprojekt för innovativ teknik i inläringen backas upp med forskning för att vi ska få fram, utvärdera och sprida bra metoder och redskap. Här behövs det sådana former av finansiering som genuint stöder samverkan mellan forskare och utbildningsanordnare.

Ställningstagande

Kulturutskottet meddelar

att kommunikationsutskottet bör beakta det som sagts ovan.

Sekreterare var

utskottsråd Kaj Laine.

Sanna Lauslahti /saml
Mikaela Nylander /sv
Lauri Oinonen /cent
Tuula Peltonen /sd
Tuomo Puumala /cent
Leena Rauhala /kd
Mirja Vehkaperä /cent
Pauliina Viitamies /sd.